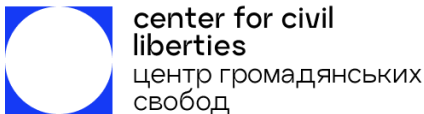

Відповідальність за правопорушення щодо довкілля: стандарти ЄС та українська практика

Автор: Андрій Левковець – <https://eurointegration.ccl.org.ua/expert/andrij-levkovecz/>

Текст станом на листопад 2025 року

Це дослідження підготовлене у межах проєкту «Правосуддя для жертв війни та покращення дотримання основоположних прав в Україні», що реалізується за підтримки Європейського Союзу. Усі думки, погляди та пропозиції, викладені в цьому дослідженні, належать виключно автору(-ці) та відображають думки, погляди та пропозиції автора(-ки) та ГО «Центр громадянських свобод». Це дослідження жодним чином не відображає позиції чи політики Європейського Союзу.

Funded by
the European Union

Автор і видавець: Громадська організація «Центр громадянських свобод»

Мови видання: українська

Посилання на сайт: <https://ccl.org.ua>

E-mail: office@ccl.org.ua

Використання опублікованих матеріалів дозволяється за умови обов'язкового посилання на джерело інформації.

Рекомендоване цитування: Андрій Левковець, Відповідальність за правопорушення щодо довкілля: стандарти ЄС та українська практика. *Центр громадянських свобод*. 2026. 13 с. URL: <https://eurointegration.ccl.org.ua/>

ЗМІСТ

1. Вступ.....	3
2. Ситуація в Україні.....	6
3. Порівняльний аналіз та рекомендації	9
4. Рекомендації.....	12

1. Вступ

Захист довкілля є важливою частиною сучасної політики Європейського Союзу. Хоча екологічна політика не завжди займала провідне місце в портфоліо політичних гравців Європи, проте відповідні норми про необхідність збереження довкілля містили ще договори – попередники сучасних Договорів про Європейський Союз та про функціонування Європейського Союзу.

Зокрема у статтях 2, 6 та 174 Договору про створення Європейського Співтовариства, що згодом були перенесені відповідно до статті 3(3) Договору про Європейський Союз та статей 11 й 191 Договору про Функціонування Європейського Союзу, було вказано, що *Співтовариство буде мати своєю ціллю...високий рівень захисту та покращення якості довкілля...Вимоги щодо захисту довкілля мають бути інтегровані при визначенні та реалізації політики Співтовариства...Політика Співтовариства у сфері довкілля має переслідувати такі цілі: а) збереження, охорону та покращення якості довкілля; б) захист здоров'я людей; в) розумне та раціональне використання природних ресурсів; г) просування на міжнародному рівні заходів спрямованих на вирішення регіональних та глобальних екологічних проблем.*

Наведені вище норми стали підґрунтям для закріплення відповідних гарантій у тексті Хартії основоположних прав ЄС, ухваленої 7 грудня 2000 р. (далі – Хартія). Зокрема у статті 37 визначено, що *високий рівень захисту та покращення якості довкілля має бути інтегровано у політику Союзу та забезпечено відповідно до принципу сталого розвитку.*

Таким чином, 27 країн ЄС визнали, як окремий вид прав людини, право на здорове, безпечне та стале довкілля¹.

Окрім того, вагому роль у формуванні екологічної політики ЄС відіграють міжнародні договори, а саме: Кіотський протокол від 11 грудня 1997 року про обмеження викидів у повітря парникових газів, та прийнята 12 грудня 2015 року Паризька кліматична угода, метою якої є обмеження зростання глобальної температури до +1,5 °C від доіндустріальних рівнів.

Попри відсутність закріпленої у вказаних міжнародних актах відповідальності й, таким чином, фактично декларативний їх характер, Європейський Союз не просто заявив про намір вживати заходів для поліпшення стану екології, а першим інтегрував на законодавчому рівні конкретне екологічне зобов'язання – зробити Європу кліматично нейтральним континентом до 2050 року.

Вказане зобов'язання нормативно закріплене у статті 2 Регламенту ЄС (EU) 2021/1119 від 30 червня 2021 року про створення рамкової програми щодо досягнення кліматичної нейтральності.

---

¹ The UN Special Rapporteur on human rights and the environment, A/HRC/43/53, [Recognition of the Right to a Healthy Environment in Constitutions, Legislation and Treaties](#), Annexes VI and VIII

Оскільки досягнення кліматичної нейтральності закріплено на законодавчому рівні саме у формі регламенту, то її досягнення є обов'язковим для усіх країн – членів ЄС і не потребує додаткової імплементації на національному рівні. Таким чином, наведений Регламент і закріплена у ньому мета є частиною *acquis* ЄС і має бути інтегрований і країнами-кандидатами у власну політику.

Задля досягнення мети кліматичної нейтральності, Європейським Союзом було розроблено екологічну стратегію *The European Green Deal* (Європейський Зелений Курс).

Зелений Курс охоплює різні сфери життєдіяльності людства, що «відповідальні» за здійснення негативного впливу на екологію та забруднення навколишнього середовища, та має різні напрями, зокрема: впровадження відновлювальних джерел енергії, покращення енергетичної ефективності будівель, зменшення викидів на транспорті та в сільському господарстві, збільшення зелених насаджень, зменшення впливу природних ресурсів на економіку, стимулювання «зеленої» економіки, стимулювання наукових досліджень у галузі екології тощо.

Звісно, що нормативне регулювання усіх перелічених напрямків неможливо охопити в межах одного законодавчого акту, тому Зелений Курс фактично є сукупністю низки політик, які були втілені й продовжують розроблятися та втілюватися Європейською Комісією, Європарламентом та Радою ЄС.

Водночас наявність багатокomпонентної стратегії потребує також а) належного контролю за її виконанням; б) наявності запобіжників щодо недопущення протиправних дій, які умисно шкодять досягненню наявної мети та гарантованих статтею 37 Хартії прав.

Проте, первинно закріплені механізми такого контролю не давали належних результатів, тому 19 листопада 2008 року було прийнято Директиву 2008/99/ЄС щодо захисту довкілля за допомогою кримінального права.

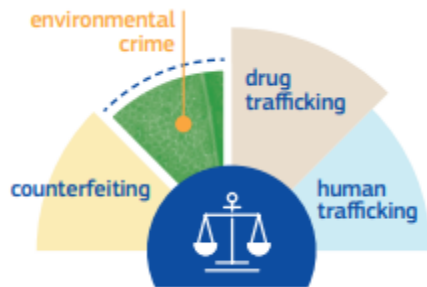
Так, у преамбулі Директиви 2008/99/ЄС наведено: *«Як показує досвід, чинна система покарань не забезпечує повного дотримання норм щодо захисту довкілля. Таке дотримання може та повинно бути зміцнене шляхом можливості застосування кримінальних покарань, що демонструватиме суспільну незгоду якісно іншого характеру у порівнянні з адміністративними санкціями або ж механізмами компенсації, закріпленими у цивільному праві.»*

Однак, за результатами проведеного у 2019-2020 роках дослідження Єврокомісії², було встановлено, що вказана Директива також не повною мірою виявилась ефективною. Кількість кримінальних проваджень, що закінчились вироками залишалась досить малою, а санкції занадто м'якими аби запобігти вчиненню екологічних злочинів. Також у різних країнах-членах існували певні недоліки щодо впровадження Директиви.

---

² European Green Deal: strengthening EU law to combat environmental crimes – опубліковано 15 грудня 2021 року Видавничим офісом Європейського Союзу

Необхідність посилення заходів боротьби з екологічними злочинами також було підтверджено певними кількісними показниками. Зокрема, в ході дослідження було встановлено, що екологічні злочини займають четверте місце серед кримінальних правопорушень у світі, і вказана злочинна активність зростає на 5-7% щороку.

Загальний розмір шкоди, спричиненої екологічними злочинами у всьому світі за оцінками Комісії складає від 80 до 230 мільярдів євро, з яких: 6 мільярдів євро складає обсяг нелегального обігу деревини; 7-9 мільярдів – нелегальна торгівля дикими тваринами; 4-15 мільярдів виторгу від нелегального ринку відходів.

Окрім того, наслідками вчинення екологічних злочинів є вирубка лісів, що впливає на глобальну зміну клімату.

З огляду на встановлені факти, Єврокомісія запропонувала прийняти нову Директиву, метою якої є:

1. Чіткість термінів, що використовують при визначенні складів екологічних злочинів, що залишають багато простору для інтерпретацій (наприклад «суттєва шкода»).
2. Оновлення Директиви 2008/99/ЄС шляхом віднесення до її сфери застосування нових секторів злочинної діяльності у сфері довкілля.
3. Визначити види та розміри покарань за екологічні злочини
4. Посилити міжнародну співпрацю у сфері розслідування та притягнення до відповідальності за вчинення екологічних злочинів.
5. Покращити рівень свідомості при вчиненні екологічних злочинів шляхом покращеного процесу збору та розповсюдження статистичної інформації відповідно до загальних стандартів в усіх країнах-членах.
6. Посилити ефективність взаємодії між національними правоохоронними органами.

У результаті пропозиція Комісії була підтримана й 11 квітня 2024 року прийнята «нова Директива щодо екологічних злочинів» (EU) 2024/1203.

Хоча «нова Директива» й передбачає, що вона має бути імплементована на національному рівні держав-членів лише не пізніше 21 травня 2026 року, проте, з огляду

на прогнозовану тривалість переговорного процесу між Україною та ЄС, саме на Директиву (EU) 2024/1203 слід орієнтуватись Україні в процесі приведення українського законодавства у сфері екології та довкілля до асquis Європейського Союзу.

Також у контексті наявних механізмів захисту та запобіжників порушенню екологічних прав у ЄС слід звернути увагу на Директиву (EU) 2024/1760 щодо належної перевірки сталості корпоративного сектору. Вказана Директива має на меті посилити роль корпоративного сектору та його відповідальність у сфері захисту прав людини та довкілля шляхом покладання певних зобов'язань та запровадження певних механізмів, які дозволили б громадськості здійснювати громадський контроль за тим, як корпорації дотримуються принципів сталого розвитку.

2. Ситуація в Україні

В Україні захист довкілля та екологічних прав носить, скоріше, декларативний характер, оскільки усі закріплені законодавством інструменти є фактично недієвими через відсутність політичної волі, нестачу або недостатню кваліфікованість кадрів та через відсутність конкретної системної державної політики, спрямованої на захист навколишнього середовища та боротьбу з екологічними правопорушеннями.

Власне, такий висновок опосередковано підтверджується й звітом Європейської Комісії, складеним 8 листопада 2023 року у рамках оцінки готовності України до початку переговорів про вступ до ЄС.

Зокрема у звіті зазначено: «Україна має суттєво посилити здатність адміністративних та контролюючих органів у секторі довкілля та клімату», та «Адміністративна здатність залишається слабкою в контексті як людських, так і фінансових ресурсів, та має бути терміново підвищена. Недостатній адміністративний потенціал перешкоджає впровадженню європейського законодавства, зокрема на місцевому рівні. Україна має докладати більше зусиль аби системно враховувати питання клімату при здійсненні державної політики, як єдиної урядової політики на усіх рівнях.

Що стосується нормативного регулювання вказаного питання, то основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання захисту довкілля є:

- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»;
- Цивільний кодекс України
- Кодекс України про адміністративні правопорушення
- Кримінальний кодекс України.

Таким чином в Україні існує три види відповідальності за порушення законодавства про захист довкілля: цивільна, адміністративна та кримінальна. Також законодавство про працю передбачає загальну можливість притягнення співробітників до дисциплінарної відповідальності.

Своєю чергою контроль за дотриманням екологічного законодавства здійснюється Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, а також Державною екологічною інспекцією України.

Проте, попри наявну нормативну та адміністративну структуру у сфері захисту довкілля, їх ефективність, як вказано вище, залишається на низькому рівні.

Наприклад, за результатами пошуку у системі «Єдиний державний реєстр судових рішень» з 01 січня 2020 року виявлено лише два вирокі за обвинуваченням у вчиненні злочину передбаченого статтею 241 Кримінального кодексу України (забруднення атмосферного повітря), якими було призначено покарання у виді штрафу розміром 30 600 гривень, що в еквіваленті становить менш як 1000 євро.

За статтею 239 Кримінального кодексу України (забруднення або псування земель) кількість вироків становить 86, проте їх довільно-вибірковий аналіз показує, що результати розслідувань не закінчуються суттєвими покараннями, основним з яких для даної категорії справ залишається штраф, що не перевищує еквівалентом 500 євро.

З 12 обвинувальних вироків винесених за статтею 242 Кримінального кодексу, у 8 випадках було призначено покарання у вигляді штрафу, у семи з яких він не перевищував розміру 17 000 гривень (менш як 500 євро), ще у чотирьох випадках розгляд справи завершувався призначенням покарання у вигляді обмеження або позбавлення свободи, однак у кожному з випадків правопорушника було звільнено від відбування покарання з встановленням іспитового строку.

Варто відзначити, що більша частина з наведених вироків була винесена на підставі затвердженої угоди між обвинуваченим та прокурором, тобто така м'якість покарань була погоджена представниками держави.

Що стосується адміністративної відповідальності, то чинне законодавство, хоча й передбачає накладення адміністративних санкцій на правопорушників, проте їх розмір, з огляду на зростаючу важливість питання захисту довкілля, навряд чи можна вважати таким, який сприяє досягненню такої мети.

Наприклад, статтею 59 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) передбачено, що за Забруднення і засмічення вод, порушення водоохоронного режиму на водозборах, яке спричиняє їх забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища винна особа може бути притягнута до відповідальності у виді штрафу від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (51-136 грн), що в еквіваленті становить приблизно від 1,2 до 3 євро.

За порушення законодавства про захист рослин передбачено штраф у розмірі від 85 до 306 грн (менш як 10 євро).

Також у цьому контексті варто зазначити не досить задовільну якість законодавства. Так, КУпАП містить одночасно статтю 91⁵ Порушення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля та статтю 172⁻⁹⁻². Порушення

законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля. Хоча диспозиції двох наведених статей не є ідентичними, проте в певній частині вони є тотожними, що може перешкоджати їх належному застосуванню через правову невизначеність.

Зокрема статтю 91⁵, серед іншого, визначено, що правопорушенням є *порушення встановлених законодавством вимог щодо здійснення оцінки впливу на довкілля*. Своєю чергою, стаття 172⁹⁻² визначає протиправним діянням *порушення встановленої законодавством процедури та строків здійснення оцінки впливу на довкілля*. Порівняльний аналіз цих статей дає підстави стверджувати про їх тотожність, адже поняття «встановлена законодавством процедура та строки», викладене у статті 172⁹⁻² фактично охоплюється поняттям «порушення встановлених законодавством вимог щодо здійснення оцінки впливу на довкілля».

У частині цивільної правової відповідальності слід зазначити, що законодавство не передбачає спеціальних процедур та механізмів захисту порушених прав на безпечне довкілля, обмежуючись загальними приписами, що не дивно, адже Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» був прийнятий ще у 1991 році й принципи захисту довкілля, закладені за тих часів, особливих змін не отримали.

Так, наприклад статтю 69 Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», яка в останнє редагувалася у 2010 році, передбачено, що *Шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації в повному обсязі*. Також вказано, що *особи, яким завдано такої шкоди, мають право на відшкодування неодержаних прибутків за час, необхідний для відновлення здоров'я, якості навколишнього природного середовища, відтворення природних ресурсів до стану, придатного для використання за цільовим призначенням*.

При цьому, відповідно до загальних засад цивільного судочинства тягар доказування у цивільних справах покладається на позивача. Проте не кожна постраждала від екологічних правопорушень людина має компетенцію та ресурси для доведення порушення законодавства з боку недобросовісних забруднювачів.

Водночас загальний порядок здійснення цивільного судочинства майже унеможлиблює участь третіх осіб, як то екоактивісти чи громадські організації, або на боці постраждалої сторони, або ж самостійно у таких категоріях справ, якщо безпосередня шкода їм не завдана.

Також не можна не звернути увагу на взаємопов'язаність цивільних правових механізмів захисту довкілля із питанням судової реформи, адже через нестачу кадрів та не завжди високу кваліфікацію суддів у питаннях, пов'язаних з екологією, здійснити розгляд таких справ у розумні терміни, наразі, не вбачається можливим.

Таким чином, чинні цивільні правові механізми не можуть вважатися достатньо дієвими для запобігання та перешкоджання вчиненню злочинів проти довкілля та інших порушень екологічного законодавства.

3. Порівняльний аналіз та рекомендації

Як можна побачити з наведеного вище, ступінь захисту прав людини в Україні та на рівні ЄС суттєво різняться.

Основною відмінною рисою, є наявність у ЄС конкретної стратегії та політичної волі на забезпечення захисту довкілля та пов'язаних із ним прав людини, як то право на життя, здоров'я, приватне життя тощо. Окрім того, органи ЄС здійснюють моніторинг та, за необхідності, адаптують законодавство у випадку неефективності або недостатньої ефективності реформ.

В Україні ж захист довкілля носить переважно декларативний та несистемний характер і впроваджується скоріше на нормативному рівні без належного забезпечення виконання та контролю за виконанням задекларованих й закріплених у законодавстві вимог.

Основною передумовою такої розбіжності ступенів захисту довкілля і пов'язаних із ним прав людини можна виділити підкреслений Європейською Комісією факт відсутності достатньої спроможності державних органів України реалізовувати єдину державну політику у вказаній сфері.

Водночас в Україні діє низка неурядових правозахисних та екологічних організацій, діяльність яких спрямована на збереження та покращення навколишнього природного середовища, і які володіють достатнім рівнем компетенції та могли б бути ширше залученими до розробки, впровадження та контролю за здійсненням державних екологічних програм. Для цього слід внести відповідні зміни до законодавства, які б надавали таким організаціям ширші права та механізми, використання яких дозволило як безпосередньо, так і в кооперації з державними органами контролювати стан виконання екологічних вимог в Україні.

Окрім того, внесення таких змін, фактично, вимагається у межах приведення законодавства України у відповідність із законодавством ЄС.

Так, Директива ЄС (EU) 2024/1203 передбачає, що країни-члени зобов'язані вжити необхідних заходів для забезпечення необхідної допомоги та підтримки викривачам екологічних злочинів, тобто особам, які повідомляють про їх вчинення, надають докази або іншим чином співпрацюють з владою.

В Україні ж, на цей час, такі норми діють лише щодо осіб – викривачів корупції й закріплені у п. 16-2 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України.

Окрім того, цією Директивою закріплено, що країни-учасниці мають забезпечити особам, які постраждали або які вірогідно можуть постраждати від екологічних злочинів, а також особам, як мають значний інтерес щодо підтримання екологічних прав, в тому числі й неурядовим організаціям, що опікуються захистом довкілля, належні процесуальні можливості у таких провадженнях, де існує значна зацікавленість суспільства щодо захисту порушених прав, що відповідають встановленим критеріям.

Тобто, Директивою передбачається, що не кожна неурядова організація повинна мати змогу брати участь у кримінальних провадженнях, а лише ті, що «відповідають критеріям».

З метою встановлення таких критеріїв доцільно звернутись до нещодавнього рішення ЄСПЛ *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland*, де суд, вирішуючи питання щодо правосуб'єктності зазначив:

Для того, щоб асоціація мала право діяти від імені приватних осіб та звертатись із позовом щодо можливого порушення, вчиненого Країною-Учасницею, в частині невжиття достатніх заходів щодо захисту їх проти шкідливого впливу зміни клімату на життя та здоров'я людей, Суд встановив три критерії, які мають бути дотримані:

- По-перше, це має бути створене у відповідній юрисдикції та відповідно до закону об'єднання, або ж яке має законне право здійснювати там свою діяльність;
- По-друге, об'єднання має продемонструвати, що воно здійснює діяльність відповідно до закріпленої у статуті мети щодо захисту своїх членів або інших осіб, чий права людини порушуються або можуть бути порушені на території країни, під юрисдикцією якою вирішується спір;
- По-третє, об'єднання має продемонструвати, що воно може розглядатись, як достатньо кваліфіковане та повноважне діяти від імені членів або інших осіб, чий гарантовані Конвенцією права людини порушуються або можуть бути порушені на території, яка була піддана конкретним загрозам або негативному впливу зміни клімату на життя, здоров'я або нормальне існування.

В Україні, своєю чергою, особи, яким кримінальним правопорушенням безпосередньо шкода не завдана фактично вагомої ролі не відіграють і за власною ініціативою можуть виступати лише заявниками, маючи обмежені права, як то знати про результати розгляду заяви, оскаржувати бездіяльність слідчого щодо невнесення відомостей, викладених у заяві про злочин, до Єдиного реєстру досудових розслідувань та оскаржувати рішення про закриття кримінального провадження.

Також, у межах підготовки єдиної державної екологічної стратегії, з огляду на необхідність підвищення ролі громадськості, слід звернути увагу на інформаційний звіт Європейського Економічно-Соціального Комітету від 25.11.2021 року, у якому Комітет закликав Європейську Комісію внести на розгляд Європарламенту та Ради пропозицію щодо правил, які б захищали журналістів, активістів, ГО, правозахисників, викривачів та інших осіб, які виступають в інтересах суспільства та проти зловживань з боку могутніх компаній та приватних осіб, особливо в екологічному контексті, де громадянське суспільство часто виступає за довілля проти інвесторів та нормотворців.

У межах даного аналізу також варто зазначити про необхідність удосконалення матеріальної складової у питання застосування кримінально-правових засобів запобігання здійсненню злочинів проти довкілля.

По-перше, Директива (EU) 2024/1203 передбачає встановлення відповідальності за вчинення таких діянь, які не охоплюються кримінальним кодексом України, як то: виведення на ринок, всупереч забороні або всупереч законодавству про захист довкілля продукції, використання якої споживачем (споживачами) призвело до витоку, викиду, емісії забруднюючих речовин у повітря, ґрунт або воду, та призвело або може спричинити смерть або значну шкоду здоров'ю людини, або значну шкоду якості повітря, ґрунту, води або довкілля; виробництво, використання, розповсюдження меркурію; збір, переміщення або обробка сміття, контроль за вказаними операціями та управління станціями відходів, в тому числі у якості надавача послуг або посередника з порушенням встановлених вимог; переробка суден з порушенням, встановлених вимог; та ін.

Окрім того, ті чинні диспозиції статей Кримінального кодексу, які по суті збігаються із діяннями, визначеними як злочини Директивою, наприклад 239 (забруднення або псування земель), 241 (забруднення атмосферного повітря), 243 (забруднення моря) містять таке формулювання, як «внаслідок порушення спеціальних правил». Вказане формулювання вказує на те, що передбачає відповідальність за свідому дію або бездіяльність, і не охоплює діянь, вчинених з необережності, на що могло б вказувати формулювання «недотримання» замість «порушення».

Водночас частиною 1 та 4 статті 3 Директиви (EU) 2024/1203 визначено, що більшість злочинів проти довкілля, передбачених даною Директивою, мають визнаватися такими навіть у випадку вчинення діяння з необережності.

Таким чином, кримінально правові інструменти забезпечення дотримання права на здорове та безпечне довкілля потребують досить суттєвого вдосконалення та приведення у відповідність з чинними нормами та кращими практиками Європейського Союзу.

Водночас доцільним буде не тільки надати права та розширити роль громадянського суспільства щодо реалізації державної політики у сфері довкілля та контролю за її виконанням у кримінальних процедурах, а й покращити цивільні правові інструменти, використання яких дозволило б досягнути поставлених завдань та цілей.

Як і у випадку з Директивою (EU) 2024/1203, це можливо зробити шляхом виконання зобов'язання щодо імплементації *acquis* Європейського Союзу до українського законодавства, а саме вищезгаданої Директиви (EU) 2024/1760 щодо належної перевірки сталості корпоративного сектору.

Поряд із необхідністю встановлення обов'язкових процедур перевірки дотримання вимог у сфері захисту довкілля та прав людини, вказана Директива визначає обов'язковим впровадження процедур, які б залучали громадськість до здійснення контролю за корпоративним сектором у вказаних сферах.

Так, статтею 13 Директиви визначено необхідність забезпечити наявність зобов'язань компаній проводити консультації з зацікавленими особами, а статтею 14 –

розробити ефективні механізми подачі та розгляду повідомлень та скарг щодо недотримання зобов'язань компаній у сфері довкілля та прав людини.

Окрім того, статтю 29 вищезгаданої Директиви передбачено вимоги до процедури притягнення порушників до цивільної відповідальності, які мають бути впроваджені державами-членами. Зокрема встановлено мінімальний строк давності у 5 років, передбачено, що вартість таких процедур не має бути непомірною для ініціатора, можливість застосування забезпечувальних заходів для припинення порушення, і що постраждала особа може бути представлена неурядовими організаціями.

Якісна імплементація вказаної директиви та запровадження практики суспільної відповідальності та підзвітності корпоративного сектору у сфері дотримання прав людини й екологічних прав, поряд з активним використанням наданих механізмів представниками громадянського суспільства не просто сприятимуть процесу вступу України до європейської спільноти, а й загалом мають позитивно відбитися на досягнення мети досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року.

Проте, наявність самих лише правових механізмів контролю та запобігання вчиненню екологічних правопорушень може виявитись недостатньою для отримання реальних позитивних результатів у сфері довкілля. Адже для можливості ефективно встановити правопорушення та притягнути винну особу до відповідальності, нормативне регулювання у сфері екології має бути чітким та зрозумілим, без прогалів та суперечностей актів один одному. Досягнення цього, окрім гармонізації законодавства в частині самих принципів, потрібно також належним чином імплементувати й акти, які безпосередньо регулюють правила гри у сфері захисту довкілля.

Наприклад, пункт (с) частини 2 статті 3 Директиви (EU) 2024/1203, який визначає злочином виготовлення та розповсюдження певних заборонених речовин, у якості додаткових ознак злочину містить посилання на ряд нормативно-правових актів ЄС. Отже, імплементація вказаної норми потребуватиме не просто доповнення Кримінального кодексу, а й імплементації актів, посилання на які міститься у вищенаведеному пункті статті 3 Директиви.

4. Рекомендації

За результатами аналізу стану законодавства України у сфері забезпечення правових механізмів захисту права на безпечне й здорове довкілля та пов'язаних з ним прав людини рекомендовано вжити таких заходів:

1. Імплементувати Директиву (EU) 2024/1203 щодо захисту довкілля за допомогою кримінального права, для цього, зокрема, але не виключно:

- Переглянути розділ VIII Кримінального кодексу України (Злочини проти довкілля) на предмет того, чи усі діяння, визначені Директивою, як злочини, охоплюються дією Кримінального кодексу України.

- Внести до Кримінального процесуального кодексу та інших Законів України норми, які б регулювали процедури участі громадськості у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти довкілля, а також гарантували їм відповідні права та повноваження, використання яких дозволило б належним чином брати участь у кримінальних провадженнях з метою захисту права на здорове довкілля.
- Внести до Кримінального процесуального кодексу України положення щодо участі викривачів, тобто осіб, які повідомляють про вчинення злочинів проти довкілля, надають докази, та іншим чином співпрацюють з правоохоронними органами та сприяють розслідуванню.

2. Імплементувати Директиву (EU) 2024/1760 щодо належної перевірки сталості корпоративного сектору, для чого:

- Розробити відповідне законодавство, у тому числі підзаконні акти, якими закріпити механізми та процедури виконання корпоративним сектором зобов'язань, визначених Директивою, зокрема щодо процедур розгляду скарг та звернень щодо недотримання вимог законодавства про охорону довкілля.
- Переглянути та/або Доповнити чинне законодавство, зокрема, але не виключно, Цивільний, Цивільний процесуальний кодекси, ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» положеннями, які б надавали представникам громадянського суспільства права у цивільному процесі у справах щодо порушення законодавства про захист довкілля як самостійно, так і на боці постраждалих осіб.
- Надати представникам громадянського суспільства права контролю та/або розробити та запровадити належні механізми взаємодії громадськості з органами державної влади та контролю за дотриманням вимог законодавства про захист довкілля.

3. Переглянути чинне законодавство у сфері захисту довкілля, зокрема Кодекс України про адміністративні правопорушення на предмет:

- відповідності його змісту сучасним викликам та меті, яка ставиться у сфері захисту навколишнього природного середовища
- узгодженості змісту актів у сфері захисту довкілля між собою та наявності й усунення розбіжностей, прогалин та невизначеності чинних правових норм.